

UNA DELIMITACIÓ DE TERMES I EMPRIUS D'ULLDECONA DE L'ANY 1545

Per JOAN-HILARI MUÑOZ i SEBASTIÀ

INTRODUCCIÓ

L'objectiu del nostre treball és la transcripció d'un document en el qual es recullen dues delimitacions de termes que afecten Ulldecona:

a) Per una banda, els emprius de què gaudien els habitants d'aquesta població dintre de la part catalana de la Tinença de Benifassà.

b) Per altra banda, també es marquen les fites que delimitaven el territori del castell d'Ulldecona respecte a algunes poblacions veïnes (Mas de Barberans, la Galera, Godall i Amposta).

El text d'aquestes dues delimitacions de termes és interessant per diversos motius, però, sobretot, hi destacaríem el fet que ens permet conèixer uns quants topònims vigents a la zona durant l'època en la qual es va realitzar el document.

Originàriament, aquest document formava part dels fons de l'Arxiu de la Catedral de Tortosa (pertanyia, segons fa constar la seva portada, al segon caixó del prior major, document número 61), però actualment (segurament des de la Guerra Civil espanyola de 1936-39) es troba custodiat a l'Arxiu Diocesà de Tortosa, a l'espera d'un destí definitiu.¹

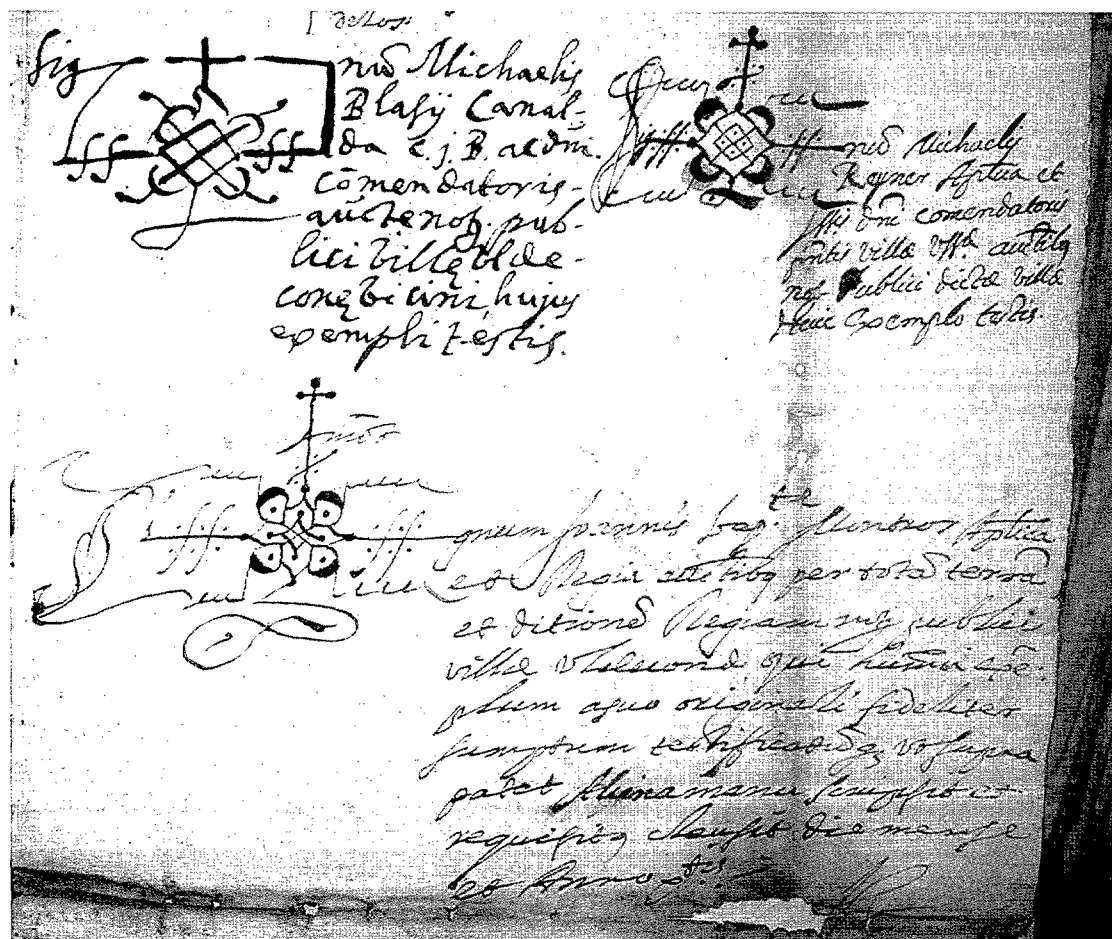
Tal com es fa constar a l'encapçalament, el document que transcriurem és una còpia,

autenticada notarialment, feta el dia 12 d'agost de l'any 1653 d'un pergamí original datat el dia 11 de març de l'any 1545. De la primera part del text (la que tracta dels emprius a Benifassà) disposem d'una altra còpia anterior, de la segona meitat del segle XVI, inclosa dintre d'un cartulari que actualment es conserva a l'Arxiu de la Catedral de Tortosa i que, originàriament, era al monestir de Benifassà (folis 140-141v.). D'aquest monestir hi fou extret després de l'exclaustració de l'any 1835 i lliurat al bisbe de Tortosa per l'historiador morellà Josep Segura i Barreda l'any 1887.²

En tots dos casos, el text de la visura dels límits entre els termes i dels aprofitaments és absolutament idèntic, només canvien (tal com és lògic) els encapçalaments i els peus de les dues còpies.

BREU COMENTARI DEL CONTINGUT DELS DOCUMENTS

El document que tot seguit transcriurem fou recollit originàriament pel notari d'Ulldecona, Joan Ribera, en un pergamí, tal com es desprèn tant del contingut del text com de la presència del seu signe notarial en la còpia (parcial) del cartulari de Benifassà. La còpia que hem utilitzat

nosaltres està datada l'any 1653 i fou autenticada per tres notaris d'Ulldecona: Miquel Blai Canals, ciutadà honrat de Barcelona i notari públic amb permís del comanador; Miquel Reiner, notari públic per autoritat apostòlica i del comanador, i, per últim, Joan Baptista Montrós, notari per autoritat apostòlica i reial (làmina 1). No sabem amb seguretat per quin motiu es conservava una còpia a l'Arxiu de la Catedral de Tortosa.

El document aporta un seguit de valuoses informacions que tot seguit tractarem de forma breu:

En la primera part, es tracta de delimitar les zones de la part catalana de la Tinença de Benifassà, on els habitants de la Batllia

d'Ulldecona tenien dret per portar a pasturar els seus ramats o fer llenya (els *emprius*). Aquestes zones eren, segons el document, les partides de Rafalgari, Mangraner, el Pinar Pla i el Falgar.

Amb aquest objectiu, el dimarts dia 11 d'agost de l'any 1545 es reuneixen representants d'ambdues parts: pel monestir de Benifassà, hi assisteixen els monjos, Joan Barberà,³ cellerer del monestir, i Joan Roda; tots dos ho fan en representació de l'abat, Jeroni Sanç. Per la part de la Batllia, hi són el notari, Miquel Saifores; els jurats, Joan Valdeperes i Bartomeu Mulner, i els prohoms, Bernat Miquel, Miquel Mulet, Joan Giner, Miquel Giner, Joan Solà, Pere Serrat, Pere Costantí

i Antoni Mulner, tots d'Ulldecona, i Miquel Palau, missatger de la Sénia. Actuen com a testimonis de la visura de termes, Domènec Doria, pedrapiquer biscaí, i l'estudiant, Joan Giner, tots dos habitants a Ulldecona, i Miquel Abella, familiar del monestir de Benifassà.

Segons esmenta el mateix document, el motiu de la trobada és revisar l'estat en què es troben les fites i els mollons que delimitaven els emprius de què gaudien els habitants de la Batllia a la Tinença de Benifassà. Aquest drets provenien de ben antic, perquè s'esmenta una sentència a favor dels ulldeconencs dictada pel rei Jaume II l'any 1320.⁴ Precisament, aquesta sentència i una altra de posterior, dictada pel rei Martí l'any 1405, en què es resolien alguns dubtes sobre l'anterior, es troben recollides en el *Llibre de privilegis d'Ulldecona*: la primera, entre els folis LXXIV i LXXIX i la segona, entre els folis LXXX i LXXXII.⁵

La visura dels mollons s'inicia al costat del molí de Sant Pere "jussà", al costat de la frontera que separa Catalunya del Regne de València. En aquest sector es parla de l'existència d'unes antigues vinyes, llavors ja abandonades. Tot seguit s'afegeix al grup esmentat anteriorment, el canareu, Miquel Fibla, i tothom es dirigeix riu Sénia amunt fins a la zona del "Salt sobirà de Fredes", passant pel Tollet d'en Nou.

A l'endemà, dimecres dia 12 d'agost, es continuà la revisió de les fites amb l'afegit de representants de la vila de la Sénia: el jurat, Joan Vidal, i un grup de prohoms sense quantificar encapçalats per Jaume Ferrer. La revisió s'inicia a l' "Hera d'en Brull", prop del salt del Fredes, lloc on va concloure la visita el dia anterior. Aquella jornada, els nostres revisors arribaren fins al "Molló dit del Rey", passant per diferents llocs de la zona dels Ports. Un cop finalitzada la visita d'inspecció, tots els presents

acorden que, d'aquesta se'n puguin fer les còpies necessàries per a totes les parts interessades.

La segona part del document està datada aquell mateix dia, o sigui el dimecres 12 d'agost de 1545. Aquesta vegada els llocs a revisar afectaven els límits dels termes generals del castell d'Ulldecona, tal com el mateix text afirma. En aquesta visura hi participen els ulldeconencs anteriorment citats (els jurats, els prohoms i el missatger), juntament amb Bartomeu Sobirats, en representació del Mas de Barberans, i de Gabriel Navarro, de la Sénia, com a parts afectades en la delimitació. Actuen com a testimonis els ja coneguts Domènec Doria i Joan Giner, i s'hi afegeix el paraire ulldeconenc, Joan de Soperbilla.

La visita s'inicia en la partida anomenada "Colls de Traseres", a la fi de Rafalgarí, entre el coll de Spinalbar i la serra de l'Avolar i segueix el curs del barranc de la Galera, que en aquell moment servia de límit septentrional del terme del castell d'Ulldecona, segons esmenta el text de la visura.

Una vegada es passava el pont que hi ha sobre el barranc de la Galera, al costat mateix d'aquella població, els límits arribaven fins un punt on convergien els barrancs de la Galera i el de Vall de bous (¿l'actual barranc del Toll Roig?), que era el "forcall" del text.

Segueix la visura dels termes per la zona de la serra de Godall, passant per Merades fins a arribar al Coll de la Colomera. Finalment, s'esmenta que els termes del castell d'Ulldecona arribaven seguint la carena de la serra de Godall en direcció est, fins els colls de Chafacols (¿l'actual Creu del Coll?) i de Freginals, que marcaven els límits amb Amposta.

Per concloure aquest petit estudi, només ens resta transcriure la part del document on es descriuen les visures.

TRANSCRIPCIÓ

*"Dicto die incontinenti, tots los sobredits se conferiren personalment en presentia de mi dit Joan Ribera, notari davall scrit y en presència del dits mestre Domingo Doria, pedrapiquer y d'en Joan Giner, student y d'en Miquel Abella, testimonis en assò demanats al sòl de la Vinyasa jusana del molí de Sant Pere jusà, al morral de una rocha, la qual deveu de lo Regne (sic) de Cathalunya y Regne de València, a la part de Cathalunya, ab ànimo y effecte de fer visura de dits emprius, los dits venerables pares, en nom del dit senyor don Abat y convent de Benifasà, atorgaren y consentiren que los homes de dita batllia, tenen los usos y emprius en tota la dita partida, tant com és terra del dit monestir, a la part de Cathalunya fins a mig riu, en les quals se conclouen les deveses que antigament se deyen de les vinyes del Molins Jussà y Superior fins al Tollet d'en Nou exceptuant-ne les deveses del Mangraner y del Molí Sobirà, sens contradició ninguna y perçò en dites partides no y ha necessitat de mollons ni altres senyals, puix sesaren les deveses de les vinyes antigues, retenintse emperò los dits pares frares que redificant les dites vinyes, les deveses resten en son peu restituhint als poblats de dita ballia de Uldecona setse ducats de or, com fonch en dies pasats concordat *presentibus pro testibus ad instrumenta vocatis Dominico Doria, Michael Abadia et Joanne Giner specialiter et assumptis ut superius*.*

In eadem die continuant la sobredita visura los sobredits venerables pares en nom e per part de dit don Abat e monestir e los dits jurats pro[hò]mens de la dita vila de Uldecona e jurat e missatgers del lloch de la Cenia y en Guillem Fibla del lloch del Canar qui sobrevingueren en dita vesita de tèrmes y emprius personalment se conferiren tot riu amunt fins a la Mola que s

diu de Pinar, de la qual miraren y descubriren visitant lo Tollet d'en Nou y de allí riu amunt pugen los dits emprius fins al Salt sobirà de Fredes, *presentibus por testibus Dominico Doria, Joanne Giner et Michael Abella ut superius*.

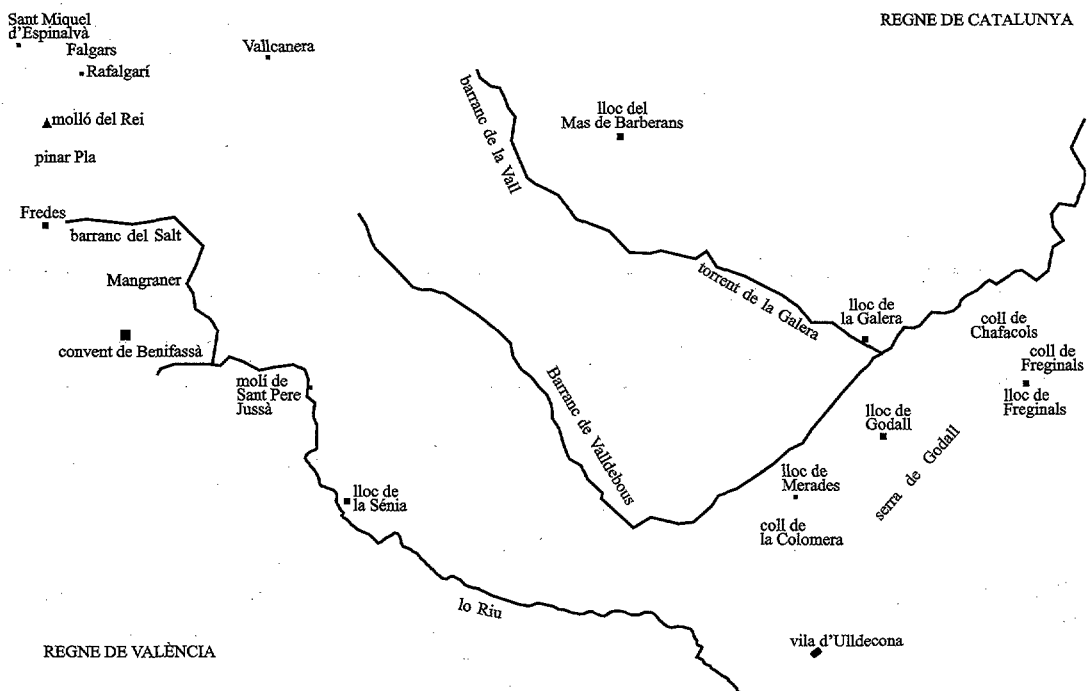
E n'aprés dimecres, que contava dotse del dit mes y any, continuant la dita visura tots los sobredits frares, jurats e missatgers del dit monestir y de les universitats de dita Ballia, sobreveninhi en Joan Vidal, jurat y en Jaume Ferrer y altres pro[hò]mens del lloch de la Cenia, ensemps ab mi notari y los testimonis damunt dits se conferiren personalment a la hera d'en Brull, endret de la qual del Salt de Fredes subirà pugen los dits emprius y davall la dita hera, en un torm que està davant lo torm dit de la Argila, fonch fet un senyal de creu ab un pich y de allí, roca [a] roca va fins a la Roca Blanca en la qual fonch feta una creu ab un pich envista del camí y va tota serra amunt per los Mollons del Bovalar de Fredes fins al cap de dit Bovalar a un tossalet, en lo qual fonch atrobat un molló de pedra seca derrocat, lo qual fonch redificat. Y al peu de dit en una roca fonch fet un altre molló en vista dels Malladars Blanchs, entre los quals mollons fonch feta una creu ab un pich en una roca, y après poch, passant un barranquet de ahon y ha un percurat, fonch atrobat un molló derrocat, lo qual fonch redificat, y al peu de dit molló la Volta de Cens, fonch feta una creu en una roca ab un pich, y pasant més avant la volta de dits malladars, fonch atrobat un molló de pedra seca davant un pi gros y més avant fonch atrobat un pi rojal dit de les Clapises, en lo qual fonch atrobada una creu, la qual fonch renovada, y al peu de dit pi en una roca fonch atrobada una creu feta ab pich, la qual ídem fonch renovada, y de aquí fonch al cap de la roquissa en vista de Vall de Soms en un malladar fonch atrobat un molló derrocat, lo qual fonch redificat, e a

la part dreta de Vall de Soms fonch feta una creu en una roca, y de allí girà tota roquissa fins al cap dels llaurats dels Soms la volta de llevant y tota roquissa avant foren atrobats tres mollons, e al cap de la Vall dels Soms, fonch atrobat un molló derrocat lo qual fonch redificat, *et etiam* fonch atrobada en dit lloch, una fita ab sos fillols y après poch, en lo cap de dita vall, endret lo cap dels Percurats, foren atrobats dos mollons derrocats, los quals foren redificats, y poch més avant, davant lo mas d'en Perves, que és ara d'en Joan Riba de Besseyt, fonch atrobat un torm en lo qual fonch atrobada una creu feta ab pich, la qual fonch redificada y dit mas resta a sol ponent, y de dit torm fins al molló dit del Rey foren atrobats sis mollons, los quals foren redificats y dit molló del Rey *idem* fonch redificat, les quals coses totes e sengles los dits venerables frares e pares en los noms de susdits e los honorables jurats e promens de dita Ballia de la vila de Uldecona [il·legible] e requeriren que per mí dit notari singularment y distincta foren singularment y distincta scrites y continuades, protestant les dites parts que per les visures y actes damunt dites no sia fet ni causat perjuhí a llurs drets, volent ne sien fetes una carta e moltes, tantes quantes per les dites parts o per quiscuna de aquelles o per quiscú interès ne seran demanades per lo notari davall scrit, *presentibus pro testibus Dominico Doria, Joanne Giner et Michael Abella ad ista vocatio specialiter et assumptis ut superius continentur.*

Dicto die mercurii et anno presenti, los dits honorables jurats, pro[hò]mens y missatger damunt dits de la vila de Uldecona fent visita dels tèrmens generals del castell de dita vila, se conferiren personalment en la partida nomenada dels Colls de Traseres, los quals són situats en lo Port, a la fi del terme de Rafelgarí, a la part de sol hixent, entre lo Coll de Spinalbar, que

és del cap de Vallcanera, y la altra part la serra del Avolar, los quals colls y serres estan al cap de la Vall de Santa Maria, que resta a la part del terme de Uldecona, fins als quals colls de Traseres arriben los tèrmens generals de dit castell aygues vesants a la part de mig jorn, y de allí va fins al cap del Torrent de la Galera, davalla tot torrent avall fins a la plana y tota plana per lo dit torrent fins al forcall que és davall lo lloc de la Galera. E va tot torrent, segons les affrontacions de la confesió real y altres sentènties y privilegis y segons lo ús y possessió que tenen de dits tèrmens per les quals afrontacions los susdits bayxaren, presents mí notari davall scrit, y dels honorables en Berthomeu Sobirats, del lloch del Mas de Barberans y en Gabriel Navarro, del lloch de la Cénia, llauradors testimonis en assò demanats.

E n'après continuant dita visura, no divertintse a altres actes, los sobredits jurats y pro[hò]mens absents ab mí notari y mestre Domingo Doria, pedrapiquer y mestre Joan de Soperbilla, perayre, y en Joan Giner, student, habitants de la vila de Uldecona, testimonis en assò presos, partiren de la dita [il·legible] y tot caminant per lo torrent de la Galera, pugaren al cap del pont del dit lloch de la Galera, y de allí se conferiren al dit lloch del forcall, allí hon lo barranch dit de Vall de bous engrana en lo dit torrent de la Galera, fins al qual lloch la vila de Uldecona té poscessió de dits sos tèrmens y per quant les dites concessions e cartes reals designen los dites tèrmens tot torrent de la Galera avall fins als tèrmens de Emposta, en les quals afrontacions se enclou lo terme del lloch de Godall, del qual terme dita vila no té poscessió, jatsia que la Religió ne tinga los delmes y censos ab expressa protestatió que perçò no sia ni causant perjuhí als drets de dita Religió, ni de la dita vila de Uldecona.

Preseguien llur visitació de tèrmens per lo dit barranch de Vall de bous, enves sol ponent fins y endret del lloch de Meradès, y tantost eixint de dit barranch a dos tirats de pedra, trobaren un molló de pedra seca, lo qual fonch adobat de les pedres que n'eren caygudes, y un tirat de pedra més avant fonch atrobat un molló de pedra seca ab una fita al costat de dit molló, la qual designava vers lo Coll de la Colomera eo de Sent Martí, que és al cap de la Lleberola en la serra dita de Godall ves sol ixent serra a serra fins al Coll Cahafacols, y allí prop del camí qui va a Tortosa, a dos fites la una davant l'altra, y de aquí dixeren va dit terme fins al Coll de Ferreginals, o del Ameller, y afronta en lo terme de Emposta, les quals coses totes e sengles los dits honorables jurats e pro[hò]mens e nom e per part de la universitat de la vila de Ulldecona, demanaren e requiriren que per mí dit notari fosen signularment y distincta exrites, continuades els ne fos donada carta pública una e moltes...”

NOTES

¹ Voldriem agrair les facilitats donades per l'actual director de l'arxiu diocesà, mossèn Josep Alanyà i pel seu facultatiu, mossèn Joaquim Barberan, per consultar aquest document.

² Enric QUEROL. *Tortosa, república literària (1475-1800)*. Tortosa: Consell Comarcal del Baix Ebre 1999, 137-138.

³ Aquest monjo serà l'abat del monestir de Benifassà entre els anys 1554 i 1579. Mariano GALINDO. *El Real Monasterio de Santa María de Benifazá*. Tortosa: Imprenta Querol 1916, 22.

⁴ Xavier MIRANDA. “Desamortització i política forestal als Ports en el transcurs del segle XIX: els casos de Refalgari i la Mola de Catí” a *Recerca 5*. Tortosa: Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre 2001, 82.

⁵ Enrique BAYERRI. *Llibre de Privilegis de la Vila de Ulldecona*. Tortosa: Imprenta Blanch 1951, 52-54.